

Otakar Klíč

Rod Karla Václava Klíče (1841 - 1926), tvůrce nové polygrafické techniky

Z Čech pocházejí tři velcí vynálezci v oboru tisku: Alois Senefelder - otec litografie, Jakub Husník vynálezce světlotisku a Karel Václav Klíč, vynálezce heliogravury a tisku z hloubky, narozený dne 31. května 1841 v Hostinném (Arnau). Karel Václav Klíč není u nás znám a ctěn tak, jako v cizině. Bylo to způsobeno jeho dlouholetým pobytem mimo vlast, tam také zemřel a je pochován. Mnohým lidem jméno K. V. Klíč nic neříká, ačkoliv s účinky jeho vynálezu, tisku z hloubky, setkávají se téměř denně, obdivujíce se v různých časopisech krásně a věrně provedeným obrazům a reprodukcím. Zato odborníci znají jeho technické objevy dokonale, používajíce jich při všech reprodukcích uměleckého rázu, starých mistrů ve velkých formátech proti dřívějším reprodukcím hotoveným dřevorytem, ocelorytem nebo litografií. Tím je dán kulturně historický význam Klíčova vynálezu, který přivedl reprodukční grafiku rázem k vrcholu dokonalosti a výkonnosti. Rovněž by bylo krivdou zapomínat na Klíče jako na výtvarného umělce, malíře a kreslíře.

Studoval na pražské akademii u prof. Engertha, podle rady malíře Čermáka, který v Klíčovi poznal nevšední talent. Klíč se stal malířem v tehdejší době velmi známým a oblíbeným. Kromě ilustrací, hlavně karikatur ve kterých zvláště vynikal, věnoval se především portrétu. Jeho větší a v Čechách známější prací je portrét zakladatele Sokola - Karla Fügnera pro pražský Sokol. Maloval jej roku 1861, jsa teprve dvacetiletý. Také Boženu Němcovou maloval jako Libuši, neboť studoval s jejím synem Karlem na malířské akademii a proto býval častým hostem v jejich domácnosti. Přes svou pozdější odloučenost od vlasti a dlouhý pobyt v cizině, hlavně v Anglii, podepisoval důsledně všechny své umělecké práce „K l í č“.

Na mezinárodní výstavě tisku z hloubky, pořádané na počest K. V. Klíče roku 1929 v Umělecko-průmyslovém museu v Praze, byly vystaveny jeho vynálezy a vydán spisek, pojednávající o jeho díle a životě. Vládní rada K. Albert z Vídně zabýval se podrobněji jeho prací a výsledkem toho byla také jím vydaná obsáhlá monografie s názvem „Karl Klietsch, der Erfinder der Heliogravüre und des Rackeltiefdruckes“ (Wien 1927 aus dem Graphischen Lehr- und Versuchsanstalt). U nás věrným a oddaným ctitelem Klíčovým je Ing. Robert Urban, ředitel Technologického musea, který se s K. V. Klíčem osobně znal a přátelsky stýkal. Jako odborník napsal mnoho článků a pojednání o Klíčových vynálezech po technické stránce, i o jeho životě. I zde citujeme některé drobnosti z jeho textu „Moje vzpomínky na K. Klíče“. Také v prvním svazku Knihy o Praze napsal Dr. L. Šebesta článek „Rodina K. Klíče v Praze 1854 - 1862“.

Mužská řada Klíčova rodu

Nejstarším zjištěným předkem K. V. Klíče ve smyslu patrimoniálním je **Andreas Klietsch**, jenž se narodil kolem roku 1682 v místě dosud nezjištěném. Různé okolnosti nasvědčují, že to bylo město nebo okolí Fuldy v Hessensko-Nassavsku. To hlavně proto, poněvadž u dvou z jeho dětí jsou uvedeni jako kmotři občané z Fuldy. Andreas Klietsch byl povoláním kancelistou, později registrátorem kláštera Michelsberg v Bamberku. Jako 34 letý se oženil dne 17. července 1716 s Marií Zuzanou Hoffmannovou. Zápis o tom v matrice oddaných v St. Michael v Bamberku zní: „Anno 1716, 27. Julii hat sich zum hl. Sacrament der Ehe versprochen der ehrenwerte Herr Andreas Klitsch des Closters Cancellist mit tugendsamen Jungfer Maria Susanne Hoffmannin seynd copulirt worden. P. Chilliano Immel, p.t. priore e custode.“ Z okolnosti, že řečený Andreas byl úředníkem klášterským vysvítá, že nebyl občanem bamberským, nýbrž že požíval tzv. církevní imunity, tj. že byl vyňat ze světské pravomoci a podléhal i soudnictvím pravomoci církevní. O jeho vzdělání se dá předpokládat, že bylo vyšší.

Z jejich manželství vzešlo v Bamberku (Bamberg) sedm dětí:

- Franz Joseph *29. 6. 1717, kmotři Franz Josef Herzing z Fuldy a jirchář /alutarius/ Karl Hoffmann,
- Johann Michael *28. 1. 1719, kmotr Michael Klitsch, bednář,
- Johann Georg *11. 12. 1720, kmotr Johann Georg Stich, komorník u dvorního rady Bauera,
- Johann Kaspar *30. 1. 1723, kmotři Johann Kaspar Hiltmann, výčepník vína ve Fuldě a Hieronimus Karl Hoffmann, jirchář,
- Johann Friedrich a Maria Elisabeth, dvojčata *31. 3. 1727, kmotři Johann Friedrich Rosenzweig, Stadtratverwandter a Maria Elisabeth Banader, dcera cukráře od horního mostu,
- Paul Franz Jacob *21. 7. 1729, kmotři: Jacob Franz Dietz měšťan a jirchář, Paul Franz Grübel písař a syndik v klášteře Michelsberg.

Andreasova manželka, matka všech sedmi dětí, zemřela již 27. května 1730 ve věku 38 let („Maria Susanna Glitschin Hr. Andreae Klitsch, Cancellist u. dem Mönigsberg uxor im sandt 38 Jahr obiit munita d. 26. Maii de nocte sepult e musicaliter ac post dt“). Andreas Klitsch dožil se vysokého věku 82 let, zemřel 26. května 1764 („Andreas Klitsch Mönigsberg Registrator aet.82 obiit 26. Maii et 28. sep. mus. munitus!“).

Z Hessových „Matrikel der Akademie und Universität Bamberg“ jest patrno, že na bamberské universitě studovalo mezi roky 1731 - 1787 několik synů a případných potomků Andrease Klitsche, i jiní nositelé tohoto příjmení. Jsou to v letech

1731-32 Franziscus Joseph Klitsch, Bamberg, *29. 6. 1717,
 1748-49 Franziscus Jacobus Klietsch, Bamberg, *21. 7. 1729,
 1754-55 D. Joannes Georgius Klietsch, universitatis typographius,
 1773-74 D. Joannes Georgius Klietsch, universitatis typographius, *11. 12. 1720,
 1773-74 Franziscus Josephus Klietsch, Bamberg, filius typographii universitatis,
 1774-75 Jacobus Kilianus Klietsch, Bamberg,
 1776-77 Philippus Klietsch, Bamberg,
 1786-87 Rudolphus Klitsch, Bamberg.

Pátý z výše zmíněných Andreasových synů - **Johann Friedrich Klitsch** (z dvojčat), *31. 3. 1727, †25. 11. 1777, se oženil 4. 2. 1754 ještě v Bambergu v kostele St. Peter u. Georg s pannou Marií Magdalenou Rösslein, dcerou pekaře Mikuláše Rössleina z Würzburgu. Svědkem při jejich sňatku byl starší bratr Franz Joseph. Ženich Johann Friedrich si zvolil povolání otce a byl také klášterním úředníkem. Měl již tehdy také poměrně dobré postavení, byl „conditor aulae“, tj. dvorním biskupským cukrářem. Trvale však v Bambergu nezůstal. Neví se, byla-li to snaha po lepším místě či vliv novomanželky, původem z Würzburgu, kde se narodila 11. 6. 1718, že se někdy před rokem 1762 přestěhovali do jejího rodiště a Johann Friedrich se tam stal prvním dvorním cukrářem na biskupském dvoře würzburšském. Byl sem asi delegován, neboť tehdejší würzburšský kníže-biskup Adam Friedrich von Seinsheim byl současně biskupem bamberským.

Zajímavé je srovnání zápisů z Würzburger Hof - und Staatskalender z let 1760-1779 o dvorních cukrářích. Roku 1760 a 1761 tu byli Herr Caspar Amendiali - erster Hof-Zuckerbacker, Herr Cristian Hotzenlaub - zweiter Hof-Zuckerbacker, Cajetan Hoffmann - Gehülf.

1762 až 1777 zde pracovali Herr Friderich Klietsch - erster Hof-Zuckerbacker, Herr Caspar Amendiali - zweiter Hof-Zuckerbacker, Cajetan Hoffmann - Gehülf.

1778 chybí Friderich Klietsch, zemřel 25. 11. 1777 zde ve Würzburgu. V předchozích letech byl zřejmě velmi zdatný ve svém oboru.

1779 Herr Caspar Amendiali - erster Hof-Zuckerbacker, Herr Franz Jacobus Klietsch (syn Fridrichův) - zweiter Hof-Zuckerbacker, Cajetan Hoffmann - Gehülf.

Výše v zápisu zmíněný Franz Jakub Klietsch, druhý dvorní cukrář, byl pravděpodobně nejstarším synem Johanna Friedricha (1727-1777). Narodil se v Bambergu v roce 1757, ženat s Annou Margaretou rozenou Lohr, dcerou Erharda Lohra z Würzburgu. Kromě tohoto Franze Jakuba měl otec Friedrich ještě další děti: Johann Georg Klietsch *5. 11. 1763 Würzburg, pokračovatel rodové linie (kmotrem mu byl Joannes Georgius Hemerich, Hof-Weinpfeifer und Hof-Büttnermeister). Jeho sestry se jmenovaly Maria Margaretha *1759, † 21. 2. 1764, Anna Margaretha *5. 7. 1765, † 27. 6. 1793 a mladší bratr Joannes Nicolaus *11. 4. 1767. Z uvedených povolání Klietschů bylo až dosud zřejmé, že se všichni věnovali vrchnostenským službám a to především vrchnosti církevní. Osudy jiných dětí Johanna Friedricha jakož i Franze Jakuba nejsou dosud známy.

Johann Georg Klietsch (*5. 11. 1763 Würzburg, † 31. 12. 1817 Police nad Metují)

Pokračovatelem v naší sledované rodové linii byl, jak zmíněno, Johann Georg Klietsch. Mohl by býti právě tím, který snad jediný se dostal ve vojenské službě do Čech a založil zde českou větev svého rodu. Že ostatní rodoví příslušníci zůstali v Německu, o tom svědčí zjištěná skutečnost tamního dosavadního výskytu tohoto příjmení. Johann Georg byl odveden, či lépe naverbován jako říšský rekrut k pěšímu pluku č. 21, a to 18. června 1781 za 35 zlatých. Že bavorský příslušník se takto stal vojínem rakouského pěšího pluku? Můžeme si to vysvětlit okolností, že Rakousko tehdy verbovalo pro svou brannou moc takřka ve všech katolických zemích. Již v létě toho roku ležel ale nemocen v garnisonní nemocnici v Chebu (Eger, Standestabelle des Inf. Regts. 21, Juli-August, Faszikel 1207).

Jeho jméno se také vyskytuje v knize Ferdinanda Strobla von Ravelsberg, nazvané „Geschichte des Inf. Regts. Ritter von Milde Nr. 17“, druhý díl, Lublaň 1911, a to v seznamu důstojníků až do roku 1815. Nebyl však bohužel nalezen jeho odvodní list. Při třídění jeho setniny v Jičíně dne 26. srpna 1786 je označen jako desátník, 24 let star, katolík, svobodný, knihař z povolání, t.č. nemocen v místní nemocnici. Výška osoby 5 stěvíců, 5 coulů a 1 strich, dle našich měr tedy asi 171 cm (Musterliste des I. R. Nr. 21, Fasz. 1207). Hodnostně postupoval r. 1785 jako svobodník, pak desátník, 1789 feldvébl, dnem 30. 5. 1799 povýšen na praporčíka, od 1. 1. 1800 poručík, od 1. června 1809 setníkem. Pěší pluk č. 21 bojoval r. 1792 v Nizozemí, kde hájil město Pellingen. Roku 1793 účastnil se v Nizozemí Johann Georg Klietsch se svým plukem bojů při obléhání pevnosti Maubège. V letech 1794-1795 bojoval pluk ve Francii, nad Sombrou u Erquelin a v obraně pevnosti Charleroi, kde byl Klietsch poddůstojníkem. Dne 25. 6. 1794 byl po kapitulaci pevnosti zajat. Ze zajetí, jak vysvítá ze záznamu ve vídeňském Kriegsarchivu, se v dubnu r. 1795 vyprostil sám. Roku 1805 dne 24. března jako podporučík vzdal se hodnosti a „kvitoval“ službu vojenskou reversem z téhož dne. Tento revers zní takto:

„Revers. Nachdem auf mein gehorsammstes Ansuchen von hohen Orten die gnädige Bewilligung erfolgt ist, meine bei dem Kaiser. Königl. 21ten Linien-Infanterie-Regiment Baron Gemmingen innenhabende Unter Lieutenants Charge quittieren zu dürfen, so mache ich mich deren bestehenden alterhüchsten Verwendungen gemäss hiemit verbindlich, dass ich niemals eine Wiederanstellung im K.K. Militaire suchen, auch der militair. Pension und allen übrigen Beneficien feyerlich entsagen wolle. Urkund dessen meine und der beiden hiezu erbetenen Zeugen Hand und Petschaftsertigung. Sigl. Hitschin in Böhmen, den 24ten März 1805. L.s. Frz. Lawitzzka, L.s. Georg Klietsch, Unter-Lieutenant 21.L.I.R. von Gemmingen.“ (Hof-Kriegsrats-Akt. P. 1805-G 1-127/5).

Na této listině je zajímavá pečeť, bohužel trochu poškozená, takže z ní nelze poznat všechny podrobnosti a jejich význam. Důstojníci i úředníci císařského, později rakousko-uherského vojska byli povinni připojovat k oficiálním listinám krom svého podpisu také pečeť. Byli-li šlechtici, nebo jinak oprávněni k používání erbu, tu nesly jejich pečetě i tato znamení. Jinak na nich byla jenom začáteční písmena jména a příjmení, ozdobená vojenskými symboly. V dřívějších letech, jak zkušenost učí, přisvojovali si důstojníci též znaky, které jim nepříslušely. U naší předmětné pečetě jsou kromě iniciál G K zřejmé symboly snad stavitelské nebo knihařské, možná i válečnické. Podobu pečetě Johanna Georga Klietsche pro Archiv Rodopisné společnosti v Praze zrekonstruoval, nakreslil a vytiskl pražský grafik a typograf Jan Lerner.

Příčina Klietschova vystoupení z vojska z aktů nikterak nevysvítá. Můžeme však být blízko pravdě, předpokládáme-li, že souvisí s jeho zamýšleným a později uskutečněným sňatkem, kdy totiž on ani jeho nevěsta nebyli schopni složit předepsanou kauci. Ze zkušenosti z jiných zjištěných skutečností předpokládáme, že Klietsch tehdy svou hodnost podporučíka svému nástupci prodal. Kup a prodej šarží i míst nebyl tehdy věcí neobvyklou. Úřady to bylo trpěno, ba i přípustno. Vojenský erár ušetřil si tak hlavně u důstojníků, kteří nebyli zcela invalidní, vyplácení stálého zaopatřovacího platu nebo příspěvku. Hodnost podporučíka byla v té době ceněna na 1.000 až 2.000 zlatých. Maje tuto částku k dispozici, mohl kvitovavší důstojník žít jistou dobu bez starostí a mezi tím se poohlédnout po jiném vhodném zaměstnání. Jestliže takové místo nenašel, nebo jinak peníze spotřeboval, byl tak donucen jít kamkoliv znovu do služby. Jaké zaměstnání měl Klietsch mezi léty 1805-1807, nedalo se zjistit.

Dne 3. ledna 1808 se Johann Georg Klietsch skutečně v Novém Bydžově oženil, a sice s Elisabeth Hacklovou. V různých jejích dokumentech bývá psána jako Hackl, Haklin, Hackel. Byla dcerou Jana Hackla, výběřčího daní v Novém Bydžově čp. 200. Svědky při sňatku byli Václav Bukovský a Mathias Seidl, novobydžovští měšťané. V oddací rubrice „stav“ je překvapivě Klietsch uveden jako vdovec, ačkoliv z předchozího pátrání v civilních i vojenských pramenech nikde se jeho první sňatek neuvádí. Pro rodopisce je zde zajímavá skutečnost velkého věkového rozdílu obou snoubenců.

Eliška Hacklová se narodila v Novém Bydžově 24. října 1786, byla tedy v době sňatku 22 letá, kdežto ženich byl 45letý. Zdá se, že i sám Klietsch byl si vědom tohoto velkého věkového rozdílu, protože si aspoň tři léta ubral, neboť v oddacím zápisu je uvedeno jeho stáří 42, místo správných 45 let. Pokud se týká zaměstnání, je tu uveden jako měšťan Novobydžovský.

Ještě téhož roku však, přes své slavnostní prohlášení v citovaném Reversu, je již opět v činné službě vojenské, a to jako nadporučík zeměbrany. Dokonce dnem 1. června 1809 je povýšen na setníka. Druhý zeměbranecký prapor, jehož příslušníkem Klietsch byl a který byl zřízen ve Vrchlabí (Hohenelbe), stál po celou dobu války v záloze, bojů se neúčastnil a časem byl posádkou pevnosti Josefov. Později byl Klietsch stále příslušníkem druhého bydžovského zeměbraneckého praporu a po jeho rozpuštění dostal přidělení jako setník u pěšího pluku č. 17 Princ Reuss von Plauen (Hof-Kriegsrat Rescript vom 10. 3. 1810, G-4100). Tam zůstal v aktivní službě ještě dalších pět let až do své superarbitrace roku 1815.

Chceme-li se zde zabývat také majetkovými poměry J. G. Klietsche, posuďme je z toho, že jeho příjmy, tj. měsíční plat činil 73 zlaté. V čase polních tažení a operací měl měsíční přídavek pro sluhu a dva vojíny 2 zlaté a 18 krejcarů, jakož i denní přídavek 3 porce chleba a 3 porce pro koně (oves a seno). Za chléb a obrok bylo časem bráno relutum, tj. peněžní náhrada činící 2-3 zlaté. Když byl Klietsch po superarbitraci, jak shora uvedeno, uznán schopným ke službě posádkové a k službě v uniformních skladech, nebylo toho času toto místo volné. Proto byl 16. dubna 1815 dán do výslužby jako poloviční invalida a měl plat 600 zlatých ročně, který mu poukazovala pražská Invalidovna. Krátce před svou smrtí byl však zase přechodně ustanoven velitelem prvního Landwehr-depositorium při pluku Nr. 21 Alberta Gyulaye (náhradní kádr mužstva pluku). Požíval tedy opět aktivní plat. Ačkoliv se to zdá podivné, přece z aktů vysvítá, že jako velitel depositoria, náhradního tělesa, měl gáži majora ve výši 95-110 zlatých měsíčně. Jeho penzijí příjem měsíčně byl 50 zl. a k tomu od 16. 4. do 30. 5. 1815 stoprocentní přídavek pro snížení ceny peněz, od 1. 6. dokonce zvýšený na 150 %. Podle sumárních výkazů obdržel r. 1816 celkem 1500 zl., roku 1817 pak 1200 zlatých. K řečeným obnosům měl ještě tzv. Landwehremolument, také jeden druh přídávku, v částce v aktech neuvedené.

Vdova po Klietschovi žádala po jeho smrti (1817), aby jí pense byla zasílána do Police nad Metují a dnem 1. 1. 1818 jí byla přiznána roční pense 300 zlatých vídeňské měny. Z vídeňských archivních pramenů, zejm. z pozůstalostního spisu (Sign. J.D. 1818, 5/4) vyplývá, že Klietsch po své smrti zanechal vdovu a dvě nedospělé děti. Byl si vědom i svízelného postavení, jež po něm bude mít tehdy 32 letá žena s dětmi Klárou a Karlem. Svědčí o tom text jeho poslední vůle, napsané vlastnoručně v Polici nad Metují dne 16. 11. 1817, tedy pouze půldruhého měsíce před smrtí.

„In Namen der allerheiligsten und unzerteilten Dreyfaltigkeit, Gott des Vaters und des Sohnes und des Heiligen Geistes Amen! Nachdem ich bei meinen anhaltenden kränklichen Umständen und Abnahme meiner Leibes Kräfte die Stunde des Todts ahnden, jedoch nicht voraussehen kann, so habe ich zur Verminderung aller sich nach meinem Tode ergebnkönnente Missverständnisse in Betreff meiner Haabseligkeiten nachstehendes festzusetzen beschlossen, welchem nachzukommen, ein löbl. Gericht ersuche.

1-Empfehle ich Gott dem Herrn meine arme Seele, und was meine Beerdigung anbelangt, so wünsche ich ohne alle Gepränge und Aufwand begraben zu werden.

2-Zur Universalerbin bestimme ich meine Gemahlin Elisabeth geb. Haackhlin, mit dem Beisatze, dass nach deme ich Hauseinrichtung, sammentichen Mobilien, und sonstigen Effecten, mit einem Worte, wie alles liegt und stehet, allein frey schalten und walten könne, in deme ich in Sie das ganze Zutrauen setze, dass Sie mit allem nach Einsicht und zum besten der Kinder verfahren werde.

3-Weil ich aber auch noch eine unmündige Tochter Clara und Sohn Carl habe, die eines Vormundes bedürfen, so bestimme als Vormund den Herrschaft Politzer Director Herrn Joseph Huschitzkj, von dessen Liebe Einsicht und Freundschaft ich das beste und für meine Kinder nützliche Hofe, wie aus voraus setze, dass er diese Pflichten übernehmen wird.

-Zur Vermeidung aller durch Anlegung der Spere auflaufenden Gerichtskosten, habe ich bei gesunder Vernunft diese meine letztwillige Anordnung eigenhändig niedergeschrieben, gesiegelt und durch meine eigene Verdigung bestätigt.

Sig. Politz am 16ten Nowember 1817. Johann Georg Klietsch m. p. pens.Hauptmann.“

Snad byla tato poslední vůle, pokud se týká Klietschových starostí o děti a poručenství, splněna. Jistě však nesplněna v ustanovení o jeho pohřbu, neboť z citovaného pozůstalostního spisu zjišťujeme, že účet za pohřeb činil na tehdejší časy dosti značný obnos 81 zlatý. Z toho největší položka 24 zl. je za kantory (zpěváky) a muzikanty a 8 zlatých za „Pulver an dreimalige Salve“ - tedy jistě nebyl pohřeb tak tichý, jak si přál. Pozoruhodné je, že pochovávající farář žádného účtu nepodal, vykonav obřad zdarma. Ke zmíněné částce výdajů za pohřeb je třeba ještě připočíst částku 12 zl. 41 kr. věnovanou chudým. Že byl Klietsch v posledních měsících života nemocen velmi těžce, o tom svědčí účet lékaře na 68 zlatých 29 krejcarů, od srpna do prosince 1817. V účtu jsou přesně vypočteny lékařovy návštěvy, vychází z něj najevo, že lékař navštívil nemocného někdy i několikrát za den. Léčba sama však byla dosti primitivní, předepisovány jenom Doverské prášky a malinové šťávy. Z pozůstalostního spisu vyplývá, že vdova pak prodala v dražbě většinu svršků. Nejcennější věcí snad byla polokrytá bryčka za 487 zl. 40 kr., vyvolána byla za 300 zlatých. S dětmi se z Police odstěhovala do Rychnova nad Kněžnou, kde zemřela až 2. února 1864 ve stáří 78 let, aniž by se byla znovu provdala.

Je zajímavé, že v citovaných vojenských pramenech nejsou uvedeny Klietschovy děti. Můžeme si to snadno vysvětlit tím, že uzavřel civilní sňatek a to nikoliv jako důstojník, nýbrž jako novobydžovský občan. Jenom v křestních matrikách 17. pěšího pluku ve vojenském matričním úřadě ve Vídni Hofburgu jsou uvedena tato narození jeho dětí: Klára *2. 1. 1810 v Radie ... (nečitelné), Karel František *2. 10. 1812 Josefov. Kmotry mu tam byli Karel Braun, plukovní lékař a Karel Hildebrand, setník téhož 17. pluku. Krom těchto dvou dětí bylo nalezeno narození Josefa roku 1809 v Josefově. Ve spise u smrti svého otce však zmíněn není, takže mám za to, že zemřel v dětství. Také osudy Kláry od doby úmrtí otce r. 1817 nejsou známy, žádný další záznam o ní již nebyl nalezen.

Karel František Klíč (*2. 10. 1812 Josefov, † 11. 8. 1886 Brno)

Zbývá tedy jenom Karel František Klíč (Carl Franz Klietsch), narozený 2. 10. 1812 v pevnosti Josefov, otec vynálezce fotografury Karla Václava Klíče. O dětství tohoto Karla Františka víme dosud málo. Se svou matkou a pravděpodobně i starší sestrou Klárou odstěhoval se do Rychnova nad Kněžnou a tam jistě navštěvoval obecnou školu. Tímto Karlem F. Klíčem počíná již jisté národní uvědomění. Hledající příčinu toho nechybíme v úsudku, že příčinou mohl být vliv a výchova matky původem z Nového Bydžova, také nové české prostředí ve východočeském Rychnově. Bude doloženo později, že toto uvědomění bylo opravdové a upřímné. Které jiné školy kromě obecné v Rychnově nad Kněžnou navštěvoval, o tom nevíme. Až teprve z jeho výučního listu vidíme, že se učil v Dobrušce u lékárníka Eustacha Khittla lékárnictví, a to čtyři léta, od 1. 11. 1830 do 6. 11. 1834. Potom jako farmaceut praktikoval v Linhartově lékárně v Dobříši od 12. 3. 1835 do 15. 3. 1836 a další dva roky pak do 1. 3. 1838 v Hostinném (Arnau) u magistra Josefa z Iwonských. Vysvědčení o učební době a vykonané praxi obsahují obvyklou formu chvály a pilnosti.

Roku 1839 se Karel František Klíč oženil s Annou Teresíí rozenou Kellerovou (*22. 8. 1822 Hrádek, farnost Solopysky u Kutné Hory), dcerou hostinského Rudolfa Kellera a Marie rodem Macháčkové. Z tohoto manželství vzešly dvě děti: Karel Václav nar. 31. 5. 1841 v Hostinném (vynálezce heliografury, Ottův Slovník naučný mylně píše rok narození 1850, Masarykův slovník 1838) a Ottilie narozená r. 1842. Děti však brzy ztratily matku. Zemřela v Hostinném (Arnau) čp. 71 dne 6. 10. 1843 teprve 21 letá (Matrika sv. 31, fol. 12).

Vdovec Karel F. Klíč byl tehdy správcem továrny na papír v Hostinném. Z pramenů zachovaných v pražském magistrátě je patrné, že byl jako vedoucí závodu či dílovedoucí zaměstnan celkem osm let ve čtyřech továrnách na papír. Pokud bylo zjištěno, byly to papírny v Rudě na Moravě a v Dlouhé Loučce u Uničova. Odtud zúčastňoval se schůzí spolku „Svornost“ v Praze a roku 1848 i bouří v Praze. Rodinná tradice vypráví, že se tam tehdy účastnil bojů na barikádách. Již tenkrát byl ve spojení s prvními českými předáky a vlastenci K. Havlíčkem, V. Hankou, P. Žirovnickým a P. Krolmusem. Potom byl stíhán a zachráněn se útekem z Prahy. V roce 1849 se však vrátil a přijal v Praze místo ředitele papírny v Císařském mlýně u Bubenče. O jeho vlastenectví svědčí také to, že v prvních dobách svého pražského pobytu byl pod policejní dohlídkou. Policejní hlášení z r. 1856 udává Klíče jako jednoho z účastníků Havlíčkova pohřbu. Dále víme, že 10. 8. 1850 žádal o povolení bydlet mimo domovskou obec, neboť byl stále občanem města Arnau (Hostinného). Povolení se mu dostalo dekretem z téhož dne, a to na 4 léta, 10. 7. 1854 mu bylo prodlouženo na delší čas. Škoda, že z těch let také nevíme mnoho o jeho nedospělých dítkách, zda i s ním sdílely pouť po různých místech zaměstnání. Snad nejsme daleko od pravdy, soudíme-li že ne, že byly spíše vychovávány v rodině jeho zemřelé ženy v Hostinném.

Když r. 1849 zakotvil zase v Praze, v papírně Císařský mlýn jako její ředitel, pomýšlel na nový sňatek. Uskutečnil se 20. ledna 1851 v Bubenči (Matrika lit. U, str. 80). Za manželku pojal Julii rozenou Böhmovou, dceru Hynka Böhma, majitele domu v Bubenči a pachtýře Císařského mlýna a Marie roz. Pechové, dcery mlynáře ve Stehelčevsi. Také zde, jako u jeho otce, je značný věkový rozdíl snoubenců. Ženichu, vdovci Karlu Klíčovi bylo 39 let, nevěsta byla teprve 19 let. Narodila se v Praze dne 1. 2. 1831, zápis je v matrice u sv. Apolináře, lit. B. s. 355. Tento věkový rozdíl byl nápadný, když v té době je celá rodina v Praze pohromadě, a to dvě děti z prvního manželství Karel Václav a Otilie, které jsou jen o málo mladší, než jejich nová nevlastní maminka. Nové manželství bylo obdařeno četnými dětmi. Již 18. 10. 1851 se v Praze narodila Bohumila, r. 1855 Anna, 8. 9. 1860 Otakar, 1863 Hynek, a po nich ještě v Brně Jaroslav (1864) a Marie (1872).

V místě ředitele papírny v Císařském mlýně Karel F. Klíč starší nesetřval dlouho. Vypravuje se, že se nepohodl s majiteli. Od roku 1850 věnoval se samostatnému podnikání, nikoliv s úspěchem. Místo rodinné tradice nechme mluvit úřední spisy. Z uložených spisů na pražském magistrátě vyplynou mnohé podrobnosti. Jsou zde např. 4 jím vlastnoručně psaná podání z roku 1854, kterými žádá o udělení svolení k výrobě tušových, akvarelových a dalších malířských barev. Dále žádá o povolení k prodeji kreslířských a malířských potřeb a papíru. Roku 1858 žádá o tovární oprávnění k výrobě všech barev. Z příloh se dozvídáme také to, že se mu r. 1843 dostalo měšťanského práva v Hostinném (Arnau) s právem šenku piva, čehož se však vzdal. Pražský magistrát také Klíče žádá aby prokázal dostatečné znalosti chemie a předložil postup výroby barev. Klíč vyhověl obšírným popisem a vysvětlením. Povolení k výrobě a prodeji obdržel s podmínkou placení výdělkové daně a úhrady 2 zlatých pro ústav chudých. Provozovna byla v domě na rohu Růžové a Jindřišské ulice. Výdělky však plně nekryly obživu rodiny, ani vysoký nájem.

Klíč podal novou žádost, aby směl rozšířit sortiment o štětce, tužky, pravítka, rýsovací prkna, malířské plátno, palety a havraní brky. Byla zamítnuta s tím, že prodej toho zboží v drobném povolit nelze, přísluší jen obchodníkům s uměleckými předměty. Klíče to neodradilo, podal další suppliku, a snad i proto, že o věci tehdy rozhodoval jiný referent, byl Klíčovi povolen prodej všech uvedených potřeb, dokonce také papíru. Zdá se, že nyní obchod začal kvést a také jím vyrobené barvy získávaly na oblibě. Klíč mohl pomýšlet na jejich tovární výrobu. Místodržitelství si ale prověřilo s jak velkým provozním kapitálem Klíč disponuje. Movitého společníka s finančními prostředky si tedy našel v papírníku Jindřichu Spohrovi. Firma „Klietsch a Spohr“ po dvou letech podnikání (1858-1860) skončila v konkurzu. Klíč pak odešel za prací do papírny firmy „Bratři Spiro“ v Červené Řečici u Pelhřimova, ale podle dochovaných dokladů a korespondence se mu ani tam valně nevedlo a v srpnu nebo v září r. 1860 hodlal místo opustit.

Vraťme se ještě k pobytu tohoto Karla Františka Klíče staršího, podnikatele v Praze. K obchodním nezdarům třeba dodat, že jeho nejstarší syn, ač teprve dvaadvacetiletý Karel Václav Klíč (budoucí vynálezce) chtěl otci v jeho tísnivých poměrech pomoci, zakročil dne 22. prosince 1862 jako akademický malíř vlastnoručně německy psanou žádostí u pražského magistrátu o povolení k otevření litografického závodu s jedním tiskařským lisem v domě čp. 16 / I. Ke své žádosti přiložil dvě vysvědčení „Akademie výtvarných umění Společnosti vlastenských přátel umění v Praze“ z 1. března 1859 v originále. Vysvědčení podnes (1941, pozn. ed.) zůstalo ve spisech. Žádost doprovodil K. V. Klíč mladší poznámkou, že kdyby magistrát chtěl další doklady, nebo přesvědčit se o jeho litografických znalostech, že prvé hned na vyzvání dodá a druhé doloží složením praktické zkoušky s předložením ukázek. Ale magistrát si dal na čas. Když teprve 26. února 1863 mladého Klíče vyzval, aby v osmi dnech prokázal k zamýšlenému podniku dokumentárně dle § 19 Živnostenského řádu požadované všeobecné vzdělání, klíč tak neučinil a tím od své žádosti upustil. Ba ani své vysvědčení z Akademie k žádosti přiložené už si nevyzvedl, odešel s otcem do Brna a více se do Prahy nevrátil. Otec a syn se totiž rozhodli, že využijí tehdejšího počínajících rozvoje fotografie, přestěhují se do Brna a tam si založí novou existenci na této nové vymoženosti. Zřídí si v Brně fotografický ateliér.

Příchodem do Brna nebylo Karlu Klíčovi staršímu starostí existenčních. Vždyť ještě v Brně přibylo mu dětí. Syn Karel Václav byl tehdy sice již samostatný a také dcera Otilie byla provdána, přesto však rodina po smutných koncích pražského podnikání byla pro začátek nové existence velmi početná. V Brně, v tehdejší Novoveselské ulici, nyní U solnice, naproti místodržitelství, založil tedy Karel Klíč starší spolu se synem Karlem Václavem Klíčem v roce 1864 fotografický ateliér a nazvali jej „Rafael“.

Zdá se, že brněnské prostředí konečně přineslo rodině kýženeho uklidnění přesto, že začátky i zde musely být neobyčejně těžké. Rodina přišla do Brna takřka bez prostředků. Jest ještě v paměti dosud žijící Bohumily, dcery Klíče staršího, jak museli všichni příslušníci rodiny přiložit ruce k dílu. Pomáhali ve fotografickém atelieru, děvčata šila vojenské komisi prádlo. Léta 1864 a 1865 byla asi v rodině nejkritičtější. Potom nastal sice pozvolný, ale přecej jen jistý obrat k lepšímu, možno říci i blahobytu.

Rozmach a obliba fotografie v širokých lidových vrstvách vzrůstala. Nečekané zvýšení obratu v živnosti bylo způsobeno i přechodným pobytem pruských vojáků v Brně (1866). Přemnozí z nich dávali se na památku fotografovat. Tím přibýlo práce a opět i děvčata musela pomáhat v atelieru s retuší. Když se starší Klíč částečně zbavil existenčních starostí, začal se zas věnovat životu veřejnému a národnímu. Všechny české spolky v Brně získaly v něm horlivého člena a obětavého podporovatele. Poctivost a píle ve fotografickém závodě a jeho činnost v brněnské společnosti způsobily, že živnost vzkvétala a atelier „Rafael“ jako jeden z prvních českých závodů v Brně se stal vyhledávanějším a známým po celém moravském venkově.

Po rušném životě zemřel Karel Klíč starší v Brně dne 11. srpna 1886 ve stáří 74 let na krční rakovinu, která mu ztrpčila poslední léta jeho života. Z jeho dětí krom vynálezce Karla Václava je známo, že Otilie provdala se za Lukeše a potom za Menzla. Zemřela v Berouně roku 1922. Žije dosud (1941) její vnučka, provdaná za odborného učitele Ponerta ve Svatém Jáně pod Skálou. Bohumila zůstala svobodná a žije již devadesátiletá v Brně. Anna se provdala do Vídně za vrchního oficiála dráhy Springera, zemřela r. 1937. Hynek se stal sazečem, přestěhoval se zpět do Prahy, kde předčasně zemřel 21. října 1899. Otakar převzal s bratrem Jaroslavem brněnský atelier „Rafael“ a vedl jej s ním společně až do své smrti v roce 1921, poté sám Jaroslav stál v čele firmy do r. 1928, kdy zemřel. Oba bratři měli jen mužské potomstvo. Jaroslavův starší syn Karel zemřel r. 1920, druhý - Jaroslav vede nyní (1941) trvající atelier „Rafael“ v Brně. Otakarův syn JUDr. Otakar, synovec vynálezce K. V. Klíče, je pisatelem tohoto článku.

Vynálezce Karel Václav Klíč (*31. 5. 1841 Hostinné, † 16. 11. 1926 Vídeň)

Nakonec je zde přehled životopisných dat o nejbohatším květu Klíčova rodu. Roku 1841 dne 31. května narodil se Karel Václav Klíč v Hostinném (Arnau). Ve svém rodišti chodil nejprve do obecné školy. Pokud skromné zprávy z oné doby svědčí, navštěvoval potom reálku v Praze. Když však na otce v té době dolehly značné hmotné starosti, svá studia přerušil a vypomáhal otci v laboratoři. V létě zajížděl pomáhat strýci do živnosti v Hostinném. Strýc Keller (matčín bratr) pak upozornil Klíče staršího na nevšední malířské nadání jeho syna. Karel Václav byl tedy poslán na malířskou akademii do Prahy, kde byl - ač mlád - přijat, kolem roku 1856. Toto studium však opět musel na čas přerušit a vydělávat si i mimo Prahu příležitostnými pracemi. Jeden čas byl usazen dokonce na Kladně, kde působil jako vykrajovač šablon a sochař. Poté se vrátil do Prahy a ukončil svá akademická studia. Když asi r. 1858 obchodní nezdary jeho otce vyrovnáním firmy dosáhly vrcholu, pomohl otci tím, že se spolu zaměřili na řemeslnou fotografii a toto rozhodnutí určilo i jeho příští životní dráhu.

V Brně r. 1864 spolu s otcem založil fotografický atelier „Rafael“. Byl tu činným až do roku 1866, ve volných chvílích se věnoval umění a téhož roku s redaktorem Františkem Vymazalem začal vydávat politicko humoristický časopis „Veselé listy“. Atrakcí tohoto časopisu byly Klíčovy ilustrace a karikatury, které z opatrnosti podepisoval pseudonymem „Č. Maixner“. I jiným časopisům přispíval kresbami pod pseudonymem „Šperhák“. Vydávání Veselých listů bylo brzy zakázáno, nicméně umělec Č. Maixner na sebe upozornil uherskou tiskovou kancelář a po odhalení inkognita vyhověl Klíč nabídce a r. 1867 přešel do Vídně. Roku 1868 přijal úkol karikaturisty v humoristickém časopisu „Borzem Janko“ v Budapešti. Příštího roku 1869 se vrátil znovu do Vídně a založil tam zábavný časopis „Der Floh“, později „Die Humoristischen Blätter“. Jako vydavatel a kreslíř začal se již tehdy zabývat otázkou racionálního zhotovování štočků. Z této snahy potom vznikly významné vynálezy na poli reprodukční tiskové techniky.

Dne 12. května 1870 se oženil s Marií Fischerovou, která, třebaže národnosti německé, respektovala jeho národní citění a byla mu vždy věrnou družkou života, majíc nevšední pochopení pro všechny jeho umělecké snahy. Roku 1873 Klíč vstoupil do Fotografické společnosti ve Vídni a r. 1875 vydal „Bilderbuch für Hagestolze“ (Obrázkovou knihu pro staré mládence), se stovkami roztomilých perokreseb. Čtenáři byla velmi příznivě přijata. Poněvadž běžná rytecká práce na zhotovení štočků nemohla Klíče uspokojit, snažil se o nový ilustrační způsob, o rozložení obrazu na půltóny, mnoha a mnoha pokusy. Vedly k tomu, že r. 1876 poprvé použil pigmentový papír pro tisk jiným způsobem a o silvestrovské noci r. 1877 vynalezl heliogravuru, někdy též zvanou klíčotypie. (Jinak fotogravura, technika tisku z hloubky, která nahrazuje ruční rytí výtvarného námětu fotochemickým procesem, poz. ed.). Po umělecké stránce se stala nejdokonalejší fotomechanickou reprodukcí. Nezůstal však jen při tomto vynálezu, snažil se i mnohými pokusy o zlepšení v technice potisku tkanin.

Vynález heliogravury získala firma Storey Brothers Oilcloth v Anglii, kde si tým Klíč získal neomezenou důvěru u majitelů těchto závodů. Roku 1879 dostal Klíč za své vynálezy stříbrnou medaili Voigtländerovu a r. 1881 byla heliogravura zavedena do praxe Angerem ve Vídni. Roku 1882 za účelem využití svých vynálezů navštívil Belgii a r. 1883 navázal obchodní styky s Anglií. Výsledkem jeho bádání na poli hlubotisku bylo první leptání hlubotiskového válce a pak vynález techniky rotačního hlubotisku r. 1890. Právě tehdy, po obnovení spolupráce se Storey Brothers v anglickém Lancasteru Klíč nahradil měděnou desku válcem, pro mnohem rychlejší tisk. Na vyleptané válce nanasť barvu, jejíž přebytek automaticky stíral ocelový nůž. Tak přišel na svět rotační stírací hlubotisk, nejdokonalejší reprodukční technika ve výtvarném světě nejen přelomu století.

Do Lancasteru r. 1891 přesídlil. Výsledkem toho bylo zřízení velkého závodu „Rembrandt Intaglio Printing Comp. Ltd. dne 7. srpna 1895. Zde si Klíč výhodnými smlouvami založil budoucí blahobyť, byl tu technickým ředitelem podniku. V Anglii byl Klíč činný též umělecky, hlavně jako bravurní kreslív a portrétista, získal si v tom velké obliby, včetně svých kreseb do humoristického časopisu „Puck“. Šestapadesátiletý Klíč pak opustil Anglii v roce 1897 a přesídlil znovu do Vídně, kde žil až do své smrti ve vilce XIII. vídeňského okresu, Aufhofstrasse 18.

Občas odtud krátce dojížděl do Anglie, aby jako spolumajitel dohlédl na provoz tiskárny uměleckých reprodukcí v Lancasteru. Ještě r. 1902 si dal patentovat vynález výroby korkového linolea se vzorem prostupujícím celou hmotu - Inlaid-Linoleum. Od jara 1914, kdy dne 13. 4. zemřela jeho manželka, žil ve Vídni již na odpočinku do své smrti dne 16. listopadu 1926. Pochován je na hřbitově v Hietzingu po boku své choti. Pohřbu zúčastnil se za bývalou republiku též tehdejší její vídeňský vyslanec a mimo Klíčovu rodinu mnoho přátel, jakož i zástupců příbuzných povolání, škol a úřadů. Nad hrobem promluvil ředitel vídeňské grafické školy a výzkumného ústavu Dr. Rudolf Junek a Ing. Robert Urban, ředitel pražského technologického musea. Končím slovy, která napsal vládní rada prof. Karel Albert z Vídně ve své monografii o Klíčovi: „Odborníky Klíč nemůže být zapomenut. Nechť jeho národ činí totéž !“

Pramen: JUDr. Otakar Klíč : Rod Karla Václava Klíče. K 100. výročí jeho narození dne 31. května a k 15. výročí jeho smrti dne 15. listopadu 1941. Rodopisná galerie, díl IV. Příloha Časopisu Rodopisné společnosti v Praze, ročník XIII., 1941. Vydáno k číslu 1-2, eds. PhDr. Václav Davídek a PhDr. František Navrátil. Vyšlo 25. června 1941.